

Zachariasz – kapłan, ojciec, ofiarnik

Zechariah – a Priest, a Father and a Sacrificer

KRZYSZTOF W. MIELCAREK

Institut Nauk Biblijnych, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II
e-mail: krzysztof.mielcarek@kul.pl

SUMMARY: Zechariah does not belong to the group of main protagonists of the New Testament. He is even hardly a main figure of Lucan two-volume work. And yet, he does play some important role in the narrative of Luke-Acts. Putting him into the first scene of the Infant narrative and juxtaposing him with Mary, Mother of Jesus, are very clear signs of it. While the full picture of Zechariah is drawn in three consecutive scenes: the annunciation in the Temple (Łk 1,5-25); the birth of John (1,57-66) and Zechariah's prophecy called „Benedictus” (1,67-80), two of his main features are especially elaborated: his priesthood and fatherhood. The paper gathers Lucan evidence on the matter showing that to the third evangelist Zechariah is a very special kind of father.

KEY WORDS: Zechariah, priesthood, fatherhood, Lucan theology, Gospel of Luke

SŁOWA KLUCZE: Zachariasz, kapłaństwo, ojcostwo, Łukasza teologia, Ewangelia św. Łukasza

Kapłan Zachariasz nie należy do głównych bohaterów Nowego Testamentu. Trudno byłoby nawet powiedzieć, że jest najważniejszą postacią dwutomowego dzieła św. Łukasza. Jednakże istnieje co najmniej kilka racji, dla których czytelnik trzeciej Ewangelii z pewnością zachowa go w pamięci po lekturze księgi. Łukasz rozpoczyna swoje uporządkowane opowiadanie od Zachariasza, co czyni go ważną i wyjątkową osobą. Jest także człowiekiem, który rzadko doświadcza cudownego działania Boga. I wreszcie – co bardzo intrygujące – mimo owej cudowności, swojego dojrzałego wieku i swojej wyjątkowej pozycji w religijnej społeczności Izraela, okazuje się postacią, która musi sprostać duchowej ścieżce przejścia od niewiary do wiary¹. Wszystkie aspekty bogatego obrazu Zachariasza ograniczają się do trzech skromnych perykop: zwiastowania w świątyni i jego bezpośrednich skutków (Łk 1,5-25)²; narodzin Jana, jego obrzezania i nazwania

1 Zob. J.-N. Aletti, „Non-fede e fede in Lc 1,5-25”, *Świadkowie wiary. Biblia o wierze* (red. D. Dziadosz) (ABL 9; Lublin: Wydawnictwo KUL 2014) 171-180.

2 Wśród polskich autorów zwiastowaniem Zachariasza zajmowali się głównie: M. Mikołajczak, „Świątynia jerozolimska a nowina o Janie Chrzcicielu (Łk 1,5-25)”, *StPar* 8 (1998) 109-116; P. Kasiłowski, „Zapowiedź narodzenia Jana Chrzciciela (Łk 1,5-25)”, *StBob* 5/1 (2005) 95-119;

(1,57-66) oraz kantyku pochwalnego zwanego „Benedictus” (1,67-80)³. Choć w przekazie Łukasza są one ściśle powiązane z paralelnymi perykopami dotyczącymi Jezusa i Maryi (Łk 1,26-38.46-56; 2,1-8), pole badawcze tego artykułu zostanie ograniczone tylko do Zachariasza. Chodzi zwłaszcza o dwa aspekty Łukaszowej narracji, dotyczące jego kapłańskiej funkcji i więzi rodzinnych. Artykuł składał się będzie zatem z dwóch części będących analizą dwóch najważniejszych wymiarów jego tożsamości: kapłaństwa i ojcostwa. Ten drugi element nie doczekał się dotąd szerszego opracowania.

1. Zachariasz kapłan

W scenie spotkania z Gabrielem (Łk 1,5,25) trzeci ewangelista od początku zapoznaje czytelnika z kapłańską tożsamością Zachariasza. Wers 5. informuje, że jest on kapłanem (ιερεύς) z oddziału Abiasza (ἐξ ἐφημερίας Αβιά). Na podstawie Księgi Kronik można się zorientować, że istniały dwadzieścia cztery takie hufce, które w tygodniowych zmianach podejmowały służbę w świątyni dwa razy do roku. W okresie przedwygnaniowym funkcjonowały zasadniczo dwie grupy personelu świątynnego wywodzące się z potomków Eleazara i Itamara (1 Krn 24,1-18). Po powrocie z wygnania oddziały kapłanów zasilili potomkowie czterech rodów: Jedajasza, Immera, Paszchura i Charima (Ezd 2,36-39; 10,18-22). W tradycji biblijnej brak jest dalszych informacji na ten temat.

S. Włodarczyk, „Ofiara Chrystusa – Jego męka i śmierć antytypem ofiary kadzielnej kapłana Zachariasza”, *CzST* 38 (2010) 247-252 i M. Bednarczyk, „Problemy literackie perykopy Łk 1,5-25”, *TSiS* 3 (2006) 9-51. Artykuł tego ostatniego jest nawiązaniem do tezy doktorskiej obronionej jeszcze w latach siedemdziesiątych: zob. M. Bednarczyk, „Relacja o zwiastowaniu narodzin Jana Chrzciciela (Łk 1,5-25) w świetle współczesnych metod biblijnych”, *BIATK* 6 (1980) 25-27. Perykopę o spotkaniu Gabriela z Zachariaszem komentował ostatnio P. Łabuda w swojej habilitacji: pt. *Eliasz w chrystologii Łukasza* (Tarnów: Biblos 2012) 160-172, 424, ale jego optyka dotyczyła postaci Jana Chrzciciela. Żaden z tych artykułów nie poświęca uwagi roli Zachariasza jako ojca.

- 3 O Benedictus w literaturze polskiej pisali: A. Suski, „Dyskusja nad genezą Benedictus” (Łk 1,68-79)”, *StPl* 7 (1979) 319-328; F. Gryglewicz, *Teologia hymnów Łukaszowej Ewangelii Dzieciństwa* (RWTK 40; Lublin: TN KUL 1975); S. Witkowski, „Benedictus – pieśń chwały i wdzięczności za dar zbawienia (Łk 1,6879)”, *Trud w Panu nie jest daremny* (por. 1 Kor 15,58). *Studia ofiarowane Księdzu Profesorowi Doktorowi Habilitowanemu Janowi Załęskiemu w 70. rocznicę urodzin* (red. W. Linke) (Niepokalanów: Wyd. Franciszkanów 2010) 635-645. Uwagę całości pierwszego rozdziału poświęcił Z. Żywica, „Łukaszowe przygotowanie narodzin Mesjasza-Pana (Łk 1,5-80)”, *ZTeol* 14/2 (2005) 20-35; J. Kozyra, „Chrystologiczne hymny i kantyki Nowego Testamentu”, *Verbum caro factum est. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Tomasza Jelonka w 70. rocznicę urodzin* (red. R. Bogacz – W. Chrostowski) (Ad Multos Annos; Warszawa: SBP 2007) 289-304.

Łukaszczy termin: ἐφημερία („oddział/hufiec/zmiana”)⁴ występuje tylko dwukrotnie w Nowym Testamencie (Łk 1,5.8). W LXX pojawia się wyłącznie w dziele kronikarskim (23x) i dotyczy zawsze kapłańskich formacji pełniących obowiązki w świątyni (1 Krn 23,6) lub samej służby (1 Krn 25,8)⁵. Oddział Abiasza był ósmą z kolei zmianą kapłańską. W przeszłości zwracano uwagę, że oddział ten pełnił służbę tuż przed formacją potomków Jozuego, co wnosiłoby do opowiadania dodatkowy motyw chrystologiczny (*J^hōšū‘a* = *Jezus* – por. 1 Krn 24,10)⁶.

Ewangelista rozpoczyna swoje opowiadanie od wprowadzenia dotyczącego jego okoliczności czasowych: „w czasach Heroda, króla Judei [...]”⁷, które przywodzi na myśl dawne cudowne interwencje Boga (por. Jr 1,2-3; Am 1,1 [LXX]). Tę samą funkcję ma krótka charakterystyka małżeństwa Zachariasza i Elżbiety. Paralelne wprowadzenia spotkać można w 1 Sm 1,1-2 (Elkana i Hanna) i w Sdz 13,2 (rodzice Samsona). W obydwu przypadkach przedstawiona została historia małżeństw, które nie mogły cieszyć się potomstwem. Jeszcze mocniejszy paralelizm zauważa się w przypadku Zachariasza i Abrahama, ponieważ w obydwu historiach ważną rolę odgrywa podeszły wiek bohaterów (por. Łk 1,7 i Rdz 18,11).

Podkreślone przez Łukasza imię opisywanej postaci wydaje się również mieć swój teologiczny ładunek, podobnie jak w przypadku małżonki Zachariasza, chociaż etymologia obydwu imion dostępna jest jedynie odbiorcom znającym języki semickie. Imię Zachariasz ma charakter teoforyczny i oznacza tego, o którym „Pan (JHWH) pamiętał”⁸. Z kolei słowo „Elżbieta” można przełożyć jako ta, której „Bóg złożył obietnicę/przysięgł” lub „Bóg jest przysięgą”⁹. Obydwa imiona

4 Zob. R. Popowski, *Wielki słownik grecko-polski* (dalej: *WSGP*) (Warszawa: Vocatio 1995) 248.

5 Źródła pozabiblijne są nieliczne i wykorzystują go w odniesieniu do oddziałów straży. Zapis tego rzeczownika zachował się w inskrypcji pochodzącej z Suzy (I w. przed Chr.); zob. *Supplementum Epigraphicum Graecum* 7.29, t. 26–36 (red. H.W. Pleket – R.S. Stroud et al.) (Leiden – Amsterdam 1976–1977 [1979]–1986 [1989]).

6 M.D. Goulder – M.L. Sanderson, „St. Lukes Genesis”, *JTS* 8 (1957) 17 [12-30].

7 Takie określenie Heroda było w przeszłości przedmiotem debaty i skłoniło niektórych do identyfikacji postaci z Archelaosem, ale Łukasz nie jeden raz rozciąga nazwę „Judea” na całość królestwa Heroda Wielkiego (zob. np. Łk 4,44; 6,17; 7,17). J. Nolland (*Luke 1:1-9:20* [WBC 35A; Dallas: Word Incorporated 2002] 25) twierdzi jednak, że w tym wypadku chodzi przede wszystkim o skierowanie uwagi czytelnika na podobne wydarzenia, które miały miejsce w Judei w Starym Testamencie.

8 Zob. L. Köhler – W. Baumgartner et al., *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament* (dalej: *HALOT*) (electronic edition) (Leiden – New York: Brill 1999, c1994-1996) 271. Warto zwrócić uwagę, że w sensie narracyjnym zaadresowanie imienia Zachariasza może mieć różne kierunki. W jego życiu w ciągu krótkiego czasu Bóg interweniuje wielokrotnie. Pamięć Boga może więc odnosić się zarówno do szczęśliwego losu i przywileju uczestnictwa w czynnościach kulturowych w przybytku (w. 9), jak i w stosunku do jego dotychczas niespełnionego ojcostwa (w. 13).

9 Zob. Ἐλισάβετ, *A Greek-English Lexicon of the New Testament Being Grimm's Wilke's Clavis Novi Testamenti Translated, Revised and Enlarged by Joseph Henry Thayer* (D.D. 1889) (dalej: *ThGL*) (electronic edition) 1764.

wpisują się zatem dobrze w treść Łukaszowej narracji. W Starym Testamencie imię Zachariasz pojawia się w odniesieniu do siedmiu postaci pełniących funkcję kapłana bądź lewity¹⁰, a skojarzenia z jednym z dwunastu proroków mniejszych nie są tu konieczne. Imię Elżbieta nosiła żona Aarona (Wj 6,23), co dobrze koresponduje z kapłańskim/czystym charakterem małżeństwa Zachariasza¹¹.

Ewangelista podejmuje na nowo tożsamość kapłańską Zachariasza od w. 8, tym razem już w kontekście konkretnych działań głównego bohatera. Jako kapłan został on wylosowany do obsługi ołtarza kadzenia, co było zwyczajową czynnością wszystkich kapłanów (κατὰ τὸ ἔθος – w. 9)¹². Talmud żydowski zawiera informację, że poszczególne obowiązki spełniane w ramach służby kapłańskiej były wyznaczane przez losowanie (m. *Tamid* 5,2–6,3). Zwyczaj ten był z jednej strony praktycznym sposobem rozwiązania potencjalnych sporów wśród licznej reprezentacji pokolenia Lewiego, ale przy okazji nosił też w sobie walor szczególnego wybrania dla tych, którzy zostali wylosowani. Według wyliczeń J. Jeremiasa, taki przywilej w normalnych warunkach przypadał kapłanowi co najwyżej dwukrotnie w ciągu całego życia¹³.

Ofiara kadzielna, do której wyznaczono Zachariasza, była składana każdego dnia rano i wieczorem (Wj 30,7-8) w ścisłym powiązaniu z ofiarą ze zwierząt składaną na dziedzińcu kapłańskim¹⁴. Złożenie ofiary wymagało od kapłana przejścia przez przedsionek przybytku i dotarcia do wewnętrznej sali zwanej Miejscem Świętym, w której oprócz centralnie ustawionego ołtarza kadzenia znajdował się również ołtarz chlebów pokładnych (na lewo/północ) i siedmioramienny świecznik (na prawo/południe) nazywany z hebrajska menorą¹⁵. Za kolejną kotarą znajdowało się najbardziej wewnętrzne pomieszczenie, które nawiedzał

¹⁰ Zob. R.E. Brown, *The Birth of Messiah: A Commentary on the Infancy Narratives in the Gospels of Matthew and Luke* (AYBRL; New York: Doubleday 1977) 258.

¹¹ Zob. Nolland, *Luke 1:1-9:20*, 26.

¹² Fraza grecka jest znakiem rozpoznawczym Łukasza, ponieważ nie występuje w Nowym Testamencie poza trzecią Ewangelią (por. Łk 2,42; 22,39).

¹³ J. Jeremias (*Jerusalem in the Times of Jesus. An Investigation into Economic and Social Conditions during the New Testament Period* [Philadelphia: Fortress Press 1969] 199-200) zwraca uwagę, że liczba kapłanów służących każdego tygodnia w świątyni szacowana przez Talmud na 85000 jest dalece przesadzona. Niemiecki egzegeta jest jednak bardziej optymistyczny niż Pseudo-Hekateusz, który sądził, że ogólna liczba sięgała zaledwie 1500 ludzi. Według Jeremiasa właściwą liczbą byłaby osiemnastotysięczna grupa kapłanów. Z szacunkiem Jeremiasa zgadza się F. Mickiewicz, *Ewangelia według świętego Łukasza. Rozdziały 1-II* (NKB NT III/1; Częstochowa: Edycja św. Pawła 2011) 94.

¹⁴ Por. H. Strack – P. Billerbeck, *Kommentar zum neuen Testament aus Talmud und Midrasch. Zweiter Band: Das Evangelium nach Markus, Lukas und Johannes, und die Apostelgeschichte* (München: O. Beck 1924) 71-75; por. Zob. R. de Vaux, *Instytucje Starego Testamentu* (Poznań: Pallottinum 2004) I-II, 435-436, 437-444.

¹⁵ Zob. „Holy Place”, *Eerdmans Dictionary of the Bible* (red. D.N. Freedman) (Grand Rapids: Eerdmans 2000) 600; R. Håkklifi, *The Menorah, the Ancient Seven-armed Candelabrum: Origin, Form, and Significance* (Leiden – Boston – Köln: Brill 2001) 175.

raz do roku tylko najwyższy kapłan w dniu Jom Kippur, czyli w Święto Pojednania (Wj 30,1-6; por. 1 Mch 1,21-22). Miejsce Święte było zatem najświętszym miejscem dostępnym zwykłemu kapłanowi¹⁶. Inaczej mówiąc, ewangelista zaczyna całe swoje opowiadanie (δηήησις; por. Łk 1,1) w najświętszym miejscu, do którego mógł wejść Zachariasz.

Łukasz nie wspomina nic o tym, że w przybytku był kogokolwiek poza Zachariaszem. Teksty talmudu jednakże jednoznacznie sugerują, że ofiara kadzielną dokonywała się w obecności większej liczby kapłanów (m. *Tamid* 6,3)¹⁷. Uczestnicy ceremonii wchodzili do przybytku i razem z głównym celebransem kończyli czynności liturgiczne (m. *Tamid* 6,1-3; b. *Yoma* 47a). Jednak autor opowiadania nie wspomina nic o współcelebransach, pozostawiając na scenie jedynie Zachariasza, co nie powinno dziwić czytelnika Łk-Dz. Łukasz bowiem wielokrotnie zmniejsza liczbę uczestników wydarzenia, chcąc skupić uwagę odbiorcy na rzeczach istotnych (por. Łk 1,26; 3,21-22).

Nowy wymiar tożsamości kapłańskiej Zachariasza ujawnia w. 10. Mimo swojej samodzielnej obecności w przybytku pełni on funkcję reprezentanta ludu przed Bogiem. Zgodnie z przepisami Prawa sprawuje święte czynności (Wj 28,41; 29,44; 40,15 itd.). Lud nie pozostaje jednak całkowicie bierny. Kiedy on składa ofiarę, cały lud zgromadzony na dziedzińcu Izraela wspiera go modlitwą, zachowując duchową więź. Wyraża ją czasownik προσδοκάω, oznaczający wyczekiwanie z nadzieją, a jednocześnie żywe pragnienie, by oczekiwanie się spełniło¹⁸. W scenie w przybytku ludzie znajdują się jednak na zewnątrz (ἔξω), podczas gdy Zachariasz jest wewnątrz (ἐν). Ten przyimkowy kontrast jest ważną wskazówką dla czytelnika, na kim powinna być skupiona jego uwaga.

Druga funkcja ludu została odsłonięta na koniec sceny (w. 21-22). Po długim oczekiwaniu, które budziło powszechne zdziwienie (θαυμάζω), ludzie stali się pośrednimi świadkami niezwykłego doświadczenia Zachariasza. Jego zachowanie i znaki uświadomiły im, że powodem niecodziennej sytuacji było widzenie (ὄπτασία – w. 22)¹⁹. W ten sposób czytelnik dzieła trzeciego ewangelisty może być pewny (por. Łk 1,4), że spotkanie z aniołem rzeczywiście miało miejsce. Rzecz charakterystyczna, że rzeczownik ὄπτασία u Łukasza zawsze wiąże się

¹⁶ Zob. Nolland, *Luke* 1:1-9:20, 27.

¹⁷ Inaczej F. Mickiewicz (*Ewangelia według świętego Łukasza. Rozdziały 1-11*, 96), który wyraża przekonanie, że w ostatniej fazie składania ofiary kadzielną kapłan pozostawał w przybytku sam.

¹⁸ Zob. E. Palzkill, προσδοκάω, *Exegetical Dictionary of the New Testament* (dalej: EDNT) (red. H.R. Balz – G. Schneider) (Grand Rapids: Eerdmans 1990-c1993) II, 163.

¹⁹ Czasowniki προσδοκάω i θαυμάζω, jak i rzeczownik ὄπτασία, który poza dziełem Łukasza wym występuje tylko raz w odniesieniu do osobistego doświadczenia apostoła Pawła (2Kor 12,1), są uważane za słownictwo trzeciego ewangelisty. Szerzej na temat aktualnych badań nad słownictwem Łukaszejskiej Ewangelii Dzieciństwa, zob. C.-W. Jung, *The Original Language of the Lukan Infancy Narrative* (London – New York: T&T Clark 2004) zwł. 210-216.

z konkretnym posłaniem kierowanym przez Boga, któremu ze strony człowieka należy się posłuszeństwo wiary (Łk 24,23; Dz 26,19)²⁰.

Końcowy werset perykopy o zwiastowaniu dobrej nowiny Zachariaszowi zamyka wymiar jego kapłańskiej tożsamości. Dni jego posługi zostały wypełnione (πίμπλημι)²¹ i wrócił on do swojego domu (ἄπερχομαι – w. 25). Łukasz nie powróci już więcej do tej tożsamości ojca Jana Chrzciciela i dlatego odbiorca opowiadania może przeżywać pewien niedosyt. Zachariasz jest bowiem człowiekiem sprawiedliwym i nieskazitelnym – ideałem kapłana, który jednak nie spełnił do końca swojego posłannictwa, ponieważ po złożeniu kadzielnej ofiary nie mógł za sprawą interwencji Bożej dopełnić swojej posługi poprzez udzielenie błogosławieństwa ludowi (w. 22).

W pewnym sensie nie spełnił się także przez fakt, że będąc pośrednikiem między Bogiem a ludźmi, dał się zdominować przez strach. Z powodu swojej niewiary musiał przejść drogę milczenia, aby w pełni docenić bogactwo Bożych planów.

2. Zachariasz ojciec

Finał spotkania z Gabrielem (w. 22) może być również zaskoczeniem dla czytelnika w aspekcie ojcowskiej tożsamości Zachariasza. W pierwszych wersetach Łukasz naszkicował go jako wzór starotestamentowego patriarchy. Obydwoje z Elżbietą określani zostali mianem δίκαιοι [...] ἐναντίον τοῦ θεοῦ, „sprawiedliwi przed Panem”. Tego rodzaju wzmianka jest typowa dla wielu starotestamentowych tradycji i stosowana jako sposób pozytywnego wprowadzenia postaci na scenę spotykana także w tekstach Biblii Greckiej (Rdz 6,9; 7,1; Zuz 3; Hi 32,2; Syr 44,17). Uwagę Łukasza należy zatem uznać za przygotowanie ewangelisty do przedstawienia istotnej duchowej funkcji Zachariasza w toku dalszego opowiadania, co Łukasz czyni także wobec innych bohaterów (zob. Łk 1,17; 2,25; Dz 10,22). Autor zestawia wspomnianą informację z synonimiczną frazą o postępowaniu zgodnie z przykazaniami i przepisami Pana: πορευόμενοι ἐν²² πάσαις

²⁰ Zob. A. Kretzer, ὀπτασία, *EDNT* II, 525.

²¹ Komentatorzy uznają frazę z tym czasownikiem za septuagintyzm i źródło Łukasza, ponieważ nie spotyka się go w dalszej części dzieła; por. Nolland, *Luke 1:1-9:20*, 33. Wyrażenie nie musi oznaczać tylko zwykłego zakończenia czynności, ale może wskazywać na uczestnictwo Zachariasza w zbawczym planie Boga. Na temat historiozbawczego użycia tego czasownika zob. Fitzmyer, *The Gospel According to Luke I-IX*, 179.

²² Dosłowna fraza grecka wydaje się trudna do przełożenia: „chodzili w przykazaniach [...]”, ponieważ przyimek ἐν został tu użyty jako ἐν *sociativum*, tzn. w odniesieniu do sfery/rzeczy, której dotyczy. W rzeczywistości jest to typowo semickie wyrażenie oznaczające życiową postawę człowieka; zob. F. Blass – A. Debrunner – R.W. Funk, *A Greek Grammar of the New Testament and Other Early Christian Literature* (Chicago: University Press 1961) (dalej:

ταῖς ἐντολαῖς καὶ δικαιομασίῃ τοῦ κυρίου, dającą się rozciągnąć na całe długie życie podeszłego małżeństwa²³. Ewangelista wzmacnia ją dodatkowo atrybutem pochodzenia kultowego ἄμειπτοι („bez skazy” – w. 6)²⁴. Ten ostatni silnie wiąże postać Zachariasza z Abrahamem (Rdz 17,1)²⁵, a także z historią późniejszych patriarchów i ich nieplodnych żon: Rebeki (Rdz 25,21) i Racheli (Rdz 29,31). Tym samym jego historia została jeszcze mocniej zakorzeniona w zbawczych wydarzeniach z przeszłości.

Kontekst Starego Testamentu w sposób oczywisty nawiązuje do biblijnego wątku o fizycznej płodności jako znaku Bożego błogosławieństwa (Rdz 1,28). Zgodnie z przekazem Pisma świętego posiadanie dzieci było widowym znakiem życzliwości Boga. W konsekwencji brak dzieci odczytywano jako stan niełaski. Dlatego redaktorzy Tory nie zaliczają do ludzi błogosławionych, a tym samym sprawiedliwych, postaci pozbawionych potomstwa. Księga Kapłańska widzi wprost bezdzietność jako skutek grzesznej postawy (20,20-21). Do tego przekonania nawiązuje również wypowiedź Elżbiety, która ciesząc się ostatecznie macierzyństwem, mówi o zdjęciu z niej hańby (ὄνειδος – 1,25)²⁶.

Sytuacja Zachariasza i Elżbiety była porównywalnie trudna do położenia Abrahama i Sary, ponieważ byli w podeszłym wieku (dosł.: „posunęli się w latach” προβεβηκότες²⁷ ἐν ταῖς ἡμεραῖς – w. 7)²⁸. Autor nie wspomina, czy obydwójce żywili jeszcze nadzieję na odmianę swojego losu, ale pewnym śladem tego wątku może być wypowiedź Gabriela w stosunku do Zachariasza: „twoja modlitwa została wysłuchana” (εἰσηκούσθη ἡ δέησίς σου – 1,13)²⁹. Jednym z podstawowych

Blass–Debrunner) 106; por. A. Piwowar, *Składnia języka greckiego Nowego Testamentu* (MPWB 13; Lublin: Wydawnictwo KUL 2016) 221-222.

23 Wykorzystana przez Łukasza *conjugatio periphrastica* ma wyraźnie wymowę stanu bądź czynności rozciągniętych w czasie; por. Blass–Debrunner 353.

24 R. Popowski tłumaczy go „nienaganny”; zob. *WSPG*, 27. Natomiast Thayer jednoznacznie kojarzy go z kultowym hebrajskim *tām*; zob. *ThGL* 284.

25 Zob. Nolland, *Luke 1:1-9:20*, 26.

26 M. Lattke (*EDNT* II, 518) definiuje rzeczownik ὄνειδος jako obelgę, zniewagę, hańbę. Najbardziej drastycznym obrazem świadczącym o powszechnym wśród kobiet Bliskiego Wschodu pragnieniu spełnienia się w macierzyństwie jest przypadek córek Lota (Rdz 19,30-38).

27 Czasownik προβαίνω oznacza postęp, przyrost, a w odniesieniu do wieku – wiek podeszły; zob. προβαίνω, W. Arndt – F. Danker – W. Bauer, *A Greek-English Lexicon of the New Testament and Other Early Christian Literature*. 3rd ed. (Chicago: University Press, 2000), 865.

28 Por. J. Nolland, *Luke 1:1-9:20*, 35; J. Fitzmyer, *The Gospel According to Luke I-IX: Introduction, Translation, and Notes* (ABYC 28a; New Haven – London – Yale University Press 2008) 323; F. Bovon – H. Koester, *Luke 1: A Commentary on the Gospel of Luke 1:1-9:50* (Minneapolis: Fortress Press 2002) 34.

29 Wypowiedź anioła ma swoje starotestamentowe paralele; zob. 2 Krl 20,5; Dn 10,12. J. Fitzmyer (*The Gospel According to Luke I-IX*, 325) zwraca uwagę, że sama treść modlitwy Zachariasza nie jest czytelnikowi znana i równie dobrze odpowiedź Boga może być szczegółową realizacją ogólniejszej intencji starego kapłana o pomyślność Izraela. Natomiast F. Bovon i H. Koester (*A Commentary on the Gospel of Luke 1:1-9:50*, 35) definiują modlitwę Zachariasza jako jego „personal intercession”.

znaczeń rzeczownika δέησις jest „potrzeba/brak”³⁰. W odniesieniu do człowieka kierującego swój apel do Boga termin ten zyskuje sens „błagania” lub „usilnej prośby/modlitwy”. Biblia Grecka bardzo często łączy go z gr. προσευχή, który wprost oznacza modlitwę³¹ (1 Krl 8,45.54; Jr 11,14; Ps 6,10; 16,1; 1 Mch 7,37 itd.). W tym wypadku usilna prośba Zachariasza łączy w. 7 z w. 13. Stwierdzenie anioła o modlitwie sędziwego Izraelity została bowiem jednoznacznie powiązana z udzieleniem mu daru potomstwa w niedalekiej przyszłości („Elżbieta urodzi syna”)³². W sensie narracyjnym informacja o niepłodności przygotowuje zamierzony zwrot akcji (μετάβασις)³³, którym będzie Boża interwencja i jej błogosławiony skutek – wyczekiwany potomek.

Z wypowiedzi Gabriela nie wynika, jak długo Zachariasz modlił się w przeszłości. Rzeczownik δέησις pozwala na bardzo szeroką interpretację ze względu na brak wyraźnego odniesienia do czasu. Jego modlitwa, co bardzo prawdopodobne, mogła być zanoszona do Pana od dnia połączenia się z Elżbietą węzłem małżeńskim, a nawet go poprzedzać (Rdz 19,32; por. 25,21; 30,22; 1 Sm 1,10-13.17). Do takiego rozumienia modlitwy Zachariasza skłania także wyrażenie z Łk 5,33, gdzie przy okazji charakterystyki praktyk uczniów Jana i faryzeuszy wspomina się o „czynieniu modlitw” (δεήσεις ποιοῦνται)³⁴. Składnia grecka Łk 1,13 pozwala jednak i na interpretację zgoła przeciwną. Ewangelista mógł bowiem mieć na myśli jakąś konkretną, aktualną suplikację Zachariasza (ἡ δέησις), która została zanesiona do Boga w przybytku tuż przed angelofanią (por. Dz 10,4.31)³⁵.

Istotą zwrotu akcji jest to, że pozbawiony do tej pory potomstwa ojciec, ucieszy się niezmiernie (ἔσται χαρά σοι καὶ ἀγαλλίασις)³⁶ z posiadania syna (w. 14). Radość z narodzin Jana będzie zresztą powszechna (πολλοὶ ἐπὶ τῇ γενέσει αὐτοῦ χαρήσονται), co wskazuje na wagę wydarzenia. W. 13 zawiera jednak

³⁰ Zob. *ThGL* 1218. Autorzy największego klasycznego słownika wymieniają jednak to znaczenie na drugim miejscu, zob. H.G. Liddell – R. Scott et al: *A Greek-English Lexicon*. Rev. and augm. throughout. (Oxford–New York: Clarendon Press; Oxford University Press 1996) (dalej *Liddell–Scott*) 372.

³¹ Zob. δέησις, *Liddell–Scott*, 1511.

³² J. Nolland (*Luke 1:1-9:20*, 24) zwraca uwagę na potencjalną grę słów między hebrajską etymologią imienia Jan, którym Zachariasz ma nazwać syna, a wypowiedzią Gabriela o wysłuchaniu modlitwy przez Boga.

³³ Zob. Arystoteles, *Poetyka* (AKA, Wrocław: Ossolineum 2006) 1455b.

³⁴ Liczba pojedyncza rzeczownika może być potraktowana w sensie zbiorowym, por. Blass–Debrunner 134.

³⁵ Na temat wskazującej funkcji rodzajnika por. Blass–Debrunner § 252.

³⁶ Obydwa greckie rzeczowniki funkcjonują w Biblii jako synonimy; por. wykaz terminologii Nowego Testamentu na oznaczenie radości; *Greek-English Lexicon of the New Testament: Based on Semantic Domains* (red. J.P. Louw – E.A. Nida) (New York: United Bible Societies 1996) I, 301-303.

pewną ważną komplikację, której czytelnik nie jest jeszcze świadom³⁷. Gabriel ogłasza bowiem, że potomek darowany staremu Zachariaszowi będzie miał na imię Jan, a dokładniej, że przed cudownie obdarowanym ojcem stoi zadanie, by nazwać go właśnie takim imieniem (καλέσεις τὸ ὄνομα αὐτοῦ Ἰωάννην). Dla każdego, kto jest świadom wagi semickiego rozumienia nadawania imienia, musi być oczywiste, że jest to kluczowy moment narracji, ponieważ imię nowo narodzonego, będzie wyrażać jego istotę i jego misję (Rdz 27,36; 1 Sm 25,25; 1 Krl 17,1; 19,16)³⁸.

Łukasz nie poinformował czytelników o szczegółach linii genealogicznej głównego bohatera, dlatego ktoś obeznany z hebrajskimi zwyczajami rodzinnymi mógłby być co najwyżej zdziwiony, że pierworodny syn nie będzie się nazywał tak jak ojciec. Zbudowane w w. 13 napięcie znajdzie swoje rozwiązanie dopiero w ostatniej scenie z Zachariaszem, kiedy jego krewni i znajomi będą chcieli postąpić według zwyczaju (Łk 1,59)³⁹. Ich wypowiedź udzielona protestującej Elżbiecie odsłoni cały dramatyzm sceny w Świątyni Jerozolimskiej, ponieważ imienia Jan nie nosił nikt z rodu Zachariasza (w. 61).

Nie ulega wątpliwości, że trzeci ewangelista koncentruje się w swoim opowiadaniu na roli Jana w Bożych planach w zestawieniu z misją Jezusa (*synkrisis*). Postać Zachariasza jest w tym kontekście jedynie tłem ważniejszego wątku Ewangelii, ale jest z nim w oczywisty sposób powiązana. Jego wydobycie wymaga zatem odwołania się także do fragmentu, który dotyczy misji Jana Chrzciciela.

Anioł Pana zapowiada, że narodziny Jana będą dla Zachariasza powodem do wielkiej radości (w. 14). W kolejnym wersecie Gabriel wykłada powody takiej przyszłej reakcji swojego rozmówcy. Jego syn będzie wyjątkowym narzędziem Boga, będzie uznany wielkim przed Panem (ἔσται [...] μέγας⁴⁰ ἐνώπιον [τοῦ] κυρίου) i jeszcze w łonie matki zostanie napełniony Duchem Świętym (πνεύματος

37 A. Węgrzyn (*Postawy wobec Jezusa ofiarującego miłość. Analiza narracyjna Łk 7,36-50* [SBL; Lublin: Wydawnictwo KUL 2017] 27), opisując elementy metody narracyjnej, zwraca uwagę, że brak informacji po stronie czytelnika rodzi napięcie i oczekiwanie. Czytelnik w tym wypadku nie zna szerszego kontekstu rodziny Zachariasza i nie jest w stanie przewidzieć, że imię syna Zachariasza będzie wkrótce przyczyną komplikacji opowiadania; por. D. Marguerat – Y. Bourquin, *Per leggere i racconti biblici. La Bibbia si racconta: iniziazione all'analisi narrativa* (PL; Roma: Borla 2001) 77.

38 Zob. H. Bietenhard, „ὄνομα, ὀνομάζω, ἐπονομάζω, ψευδώνυμος”, *Theological Dictionary of the New Testament* (electronic edition) (red. G. Kittel – G.W. Bromiley – G. Friedrich) (Grand Rapids: Eerdmans 1964-c1976) V, 243.

39 Obrzezanie w ósmym dniu życia było włączeniem potomka w Przymierze (Rdz 17,11-12; 21,4; Kpł 12,3), co w odpowiednim wieku rodziło zobowiązanie do przestrzegania Prawa. Najczęstszym zwyczajem judaizmu czasów Jezusa było nazywanie dziecka imieniem dziadka, a nie ojca (JF *Dzieje Izraela* 14.1; Mur 29.10; por. 1 Mch 2,1-2; Jub 11.15; JF, *Biografia* 1.5). Przy czym imię nadawano zwykle bezpośrednio po narodzinach (Rdz 21,3; 25,25-26). Dopiero późniejszy judaizm połączył obydwie czynności; zob. Nolland, *Luke 1:1-9:20*, 79.

40 Por. echo modlitwy Maryi: μεγαλύνει, μέγала (Łk 1,46.49).

ἀγίου πλησθήσεται⁴¹). Jego misją będzie przyprowadzenie Izraelitów do Boga (w. 16), a także poprawa więzi w rodzinach i sprowadzenie nieposłusznych na sprawiedliwą drogę, aby lud Pana był przygotowany (κατασκευάζω – w. 17; por. Łk 7,27, gdzie misja Jana jest przez samego Jezusa określona jako κατασκευάσει τὴν ὁδὸν σου). Zapowiedź anioła pełni funkcję narracyjnej analessy, uprzedzając czytelnika o wydarzeniach, które nastąpią w nieokreślonej bliżej przyszłości, a które jednocześnie wpływają na zrozumienie znaczenia aktualnej sceny⁴².

W omawianym wyżej wersecie szczególnie znamienna jest fraza dotycząca rodzin, ponieważ anioł mówi dosłownie o skłonieniu serc ojców ku dzieciom (ἐπιστρέψαι⁴³ καρδίας πατέρων ἐπὶ τέκνα – w. 17). Wypowiedź anioła jest w rzeczywistości luźnym cytatem z obszerniejszej wypowiedzi proroka Malachiasza (Ml 3,24)⁴⁴, która podkreśla konieczność naprawy więzi rodzinnych na zasadzie wzajemności:

I skłoni serce ojców ku synom, a serce synów ku ich ojcom (TM),

a w przypadku Biblii Greckiej (Ml 3,23) rozszerza ją na bliźnich/sąsiadów:

ἀποκαταστήσει καρδῖαν πατρὸς πρὸς υἱὸν καὶ καρδίαν ἀνθρώπου πρὸς τὸν πλησίον αὐτοῦ⁴⁵.

Podobną wypowiedź spotkać można również w Syr 48,10. Tam naprawa więzi między ojcami a synami uzupełniona jest odnowieniem pokoleń Izraela⁴⁶. W obydwu przypadkach pobrzmiewają echa biblijnej świadomości, że pokolenia ojców nie zawsze potrafiły sprostać wyzwaniom Bożych planów (Łk 6,23.26; Dz 7,52; 28,25).

Wezwanie prorocтва ma także swój indywidualny wymiar ściśle związany z Zachariaszem. Wybrany przez Boga Jan będzie bowiem realizował duchową misję, która wykluczy pokoleniową kontynuację rodzicielskich planów. Treść orędzia Boga kierowanego do kapłana nie zawiera wprawdzie szczegółów na ten temat, ale dalszy ciąg narracji o Janie w trzeciej Ewangelii wskazuje, że nie

41 Pozycja Jana jest wyjątkowa z racji daru Ducha jeszcze w fazie życia płodowego, ale Jezus poczęty z Ducha stoi wyżej w Bożych planach (por. Łk 1,35).

42 Zob. W. Rakocy, „Metoda narracyjna w interpretacji tekstu biblijnego”, *RBL* 48/3 (1995) 164, G. Genett, *Figures III. Discours du récit. Essai de méthode* (Paris: Seuil 1972) 78-89.

43 M. Zerwick (*A Grammatical Analysis of the Greek New Testament* [Roma: PIB 1996] 170) widzi tu wyrażenie celowe zastępujące klasyczne *participium futuri*; por. tenże, *Biblical Greek: Illustrated By Examples By Maximilian Zerwick – English edition From The Fourth Latin Edition By Joseph Smith* (SB 41; Roma, PIB 2014) § 282.

44 Zob. Nolland, *Luke 1:1-9:20*, 31; Fitzmyer, *The Gospel According to Luke I-IX*, 326.

45 R. Popowski (*Septuaginta czyli Grecka Biblia Starego Testamentu wraz z księgami deuterokanonicznymi i apokryfami żydowskimi oraz onomastykonem* [Warszawa: Vocatio 2013] 1371) tłumaczy ją przez: „On od nowa skieruje serce ojca do syna i serce każdego ku swemu bliźniemu, abym nie musiał przyjść po to, by całkowicie porazić ziemię”.

46 Naprawa więzi rodzinnych nie jest jedynym wymiarem eschatologicznej przyszłości. Obok pojednania w rodzinach zapowiada się także ostre podziały (Łk 12,53).

założył on rodziny i umarł bezpotomnie⁴⁷. Nadzieje Zachariasza jako ojca zostały zatem podporządkowane temu, co zamierzył Bóg. Stąd przesłanie z przybytku okazało się ostatecznie wezwaniem, by jego serce przyjęło syna według porządku zgodnego z Bożą ekonomią zbawienia.

Ojcostwo Zachariasza zostaje dopełnione przez wypowiedź Elżbiety (w. 24). Hańba bezdzietności dotyczyła przecież nie tylko matki, ale i ojca⁴⁸. Nie zmienia to faktu, że o swojej hańbie bezdzietności mówiły w Piśmie Świętym przede wszystkim kobiety (Rdz 16,4.11; 29,32; 30,1; 1 Sm 1,5-6.11; 2,5.7-8), być może dlatego, że w przypadku mężczyzn na Bliskim Wschodzie dopuszczalnym rozwiązaniem była poligamia⁴⁹.

Ojcostwo Zachariasza nie jest tak mocno akcentowane w ostatniej scenie narodzin i nazwania Jana (Łk 1,57-66), chociaż ewangelista dwukrotnie tytułuje go w ten sposób (πατήρ αὐτοῦ – w. 59.62). Łukasz skupia się w opowiadaniu na Elżbiecie, której bezpośrednio dotyczy fakt narodzin i to „z nią” (μετ’ αὐτῆς) cieszą się sąsiedzi z okazanego jej Bożego miłosierdzia (w. 58). Ojciec pojawia się na scenie dopiero w momencie, kiedy należy dokonać rytu obrzezania nowo narodzonego i nadać mu stosowne imię (w. 59). Ale i w tym wypadku matka Jana odgrywa kluczową rolę, wyrażając sprzeciw wobec planów krewnych (w. 60). Łukasz prowadzi swoje opowiadanie w taki sposób, by jego szczytowym punktem była deklaracja Zachariasza (w. 63).

W strukturze perykopy uderza wielokrotne powtórzenie czasownika καλέω („nazywać”), które zaczyna się w w. 59. krewni Zachariasza i Elżbiety zamierzają nazwać ich nowo narodzonego potomka Zachariaszem. Wers 60. przynosi sprzeciw Elżbiety i jej wolę, by dziecko było nazywane Jan. Zdziwieni krewniacy deklarują, że nikogo nie nazywa się takim imieniem w jej rodzie (w. 61) i odwołują się do woli nazwania dziecka przez Zachariasza (w. 62). Ostatni werset nie zawiera jednak czasownika καλέω, lecz jest prostym stwierdzeniem, że dziecko ma już imię.

⁴⁹ przyszli [...] i chcieli mu dać imię jego ojca [...] ἐκάλουν αὐτὸ ἐπὶ τῷ ὀνόματι τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Ζαχαρίαν.

⁶⁰ matka jego: Nie! Ale będzie się nazywał Jan. κληθήσεται Ἰωάννης.

⁴⁷ Zgodnie z tradycją synoptyczną trzeci ewangelista wspomina jedynie ogólnie charakter misji Jana (Łk 3,1-18), fakt jego uwięzienia (3,19-20), poselstwo uczniów skierowane do Jezusa (7,18-35) i męczeńską śmierć (9.9).

⁴⁸ Zob. Łk 1,7. Słownik *Liddell–Scott* przytacza wiele greckich terminów na oznaczenie bezpłodności (ἀκαρπία, ἀγονία, ἀσπορία, ἀσπληγία, ἀφορία, ἀτεκνία, ἀτεκνωσις, ἀτοκία, στειρότης) ale trzeci ewangelista nie wykorzystał żadnego z nich, przedstawiając opisowo sytuację Zachariasza i Elżbiety: „nie mieli dziecka”. J.-N. Aletti („Non-fede e fede in Lc 1,5-25”, 177) nazywa tę charakterystykę pęknięciem i znakiem braku przyszłości.

⁴⁹ Zob. V.P. Hamilton, „Marriage”, *The Anchor Yale Bible Dictionary* (red. D.N. Freedman) (New York: Doubleday 1996, c1992) IV, 565.

⁶¹ Nie ma nikogo w twoim rodzie, kogo nazywano by tym imieniem

ὅς καλεῖται τῷ ὀνόματι τούτῳ.

⁶² Pytali jego ojca [...]

πατρὶ αὐτοῦ,

jakby go chciał nazwać

τὸ τί ἂν θέλοι καλεῖσθαι αὐτό.

⁶³ [...] napisał: „Jego imię jest Jan”

Ἰωάννης ἐστὶν ὄνομα αὐτοῦ.

Nagromadzenie czasownika καλέω w oczywisty sposób odsyła czytelnika do sceny zwiastowania w świątyni. Tam anioł nakazał Zachariaszowi nazwać swojego syna imieniem Jan (w. 13). Dzięki takiemu zabiegowi trzeciego ewangelisty w w. 63 schodzą się wszystkie najważniejsze wątki całości opowiadania o rodzinie Jana Chrzciciela⁵⁰. Łukasz wieńczy tożsamość kapłańską Zachariasza, ponieważ dopełnia niedostatki poprzedniej sceny (Łk 1,5-25), w której nie mógł on skutecznie pośredniczyć między Bogiem a ludźmi. Tym razem poprzez umieszczony na tabliczce napis daje otoczeniu jednoznaczny wskazówkę na temat Bożych planów. Ewangelista dopełnia także najważniejszy teologiczny wątek podwójnej narracji o zwiastowaniu, w której niewiara Zachariasza (w. 20) została skontrastowana z wiarą Maryi (w. 45). Wers 63. jest zbawczym momentem, w którym Zachariasz staje obok młodej Matki Pana i za jej przykładem deklaruje posłuszeństwo wiary⁵¹.

Niestety tłumaczenie BT nie jest w tym wypadku zbyt szczęśliwe: „Jan będzie mu na imię”⁵². Tekst grecki jest o wiele głębszy i mocniej wyraża wiarę Zachariasza i jego afirmację wobec Bożych planów. Stary Izraelita nie odnosi się bowiem tylko do przyszłości, ale swoją wypowiedzią ogarnia wszystkie czasy⁵³. Grecka fraza brzmi: Ἰωάννης ἐστὶν ὄνομα αὐτοῦ. (dosł.: „Jan jest imię jego”). Imię dziecka nie tyle zatem „będzie” Jan, ile raczej zgodnie z Bożym zamysłem ono od dawna „jest” Jan⁵⁴. Tożsamość Jana w opowiadaniu sięga co najmniej czasu deklaracji anioła Gabriela, który poinformował Zachariasza o oczekiwaniu Boga wobec jego potomka (w. 13). Natomiast w perspektywie dziejów zbawienia sięga jeszcze dalej w przeszłość, a nawet poza czas, kiedy

⁵⁰ Mimo że historia Zachariasza jest o wiele bogatsza, trzeci ewangelista buduje swój sjużet, ograniczając wiedzę czytelnika o tej postaci do zaledwie kilku wątków, które spina wyznaniem wiary starego kapłana. Na temat rozróżnienia fabuły i sjużetu zob. Węgrzyn, *Postawy wobec Jezusa ofiarującego miłość*, 28,

⁵¹ Zamiarem Łukasza było stworzenie narracyjnego *synkrysis*, które motywowałyby do wiary odbiorców trzeciej Ewangelii, zob. Aletti, *La fede e non fede*, 179-180.

⁵² Inne tłumaczenia polskie oddają grecką frazę znacznie lepiej; por. Biblia Poznańska: „Jan jest jego imię” i Biblia Paulistów: „Na imię mu Jan”.

⁵³ Zob. różne znaczenia zdań sformułowanych w czasie teraźniejszym, Blass–Debrunner 320-323.

⁵⁴ Z taką interpretacją współgra wypowiedź Elżbiety (κληθήσεται – w. 60), która odnosi się zarówno do wezwania anioła, by nazwać syna Jan (w. 13), ale również do przyszłości, kiedy będzie on nazywany tym imieniem.

decydowały się Boże inicjatywy. Potomek Zachariasza od zawsze miał być znakiem, że Pan ulitował się nad swoim ludem.

Boże plany w pewnym sensie „wyrrywają” Jana z jego naturalnej rodziny. Zachariasz zdaje się to rozumieć, ponieważ w swoim pochwalnym hymnie ku czci Pana ani razu nie określa go swoim synem. Najpierw opowiada o „rogu zbawienia” (κέρας σωτηρίας) podniesionym w rodzie Dawida (w. 69) i realizacji obietnic danych ojcom (w. 70-75). Kiedy wreszcie zwraca swoją myśl ku synowi, określa go pozbawionym zaimka dzierżawczego mianem „dziecko” (παιδίον – w. 76) i wylicza jego przyszłe zadania. Wymowa wypowiedzi Zachariasza jest jednoznaczna: Jan, zgodnie ze zbawczym planem Boga, nie należy już do niego, lecz jest własnością Najwyższego i będzie jego prorokiem.

Co to oznacza dla Zachariasza? Z jednej strony, zgodnie z zapowiedzią Gabriela, jego narodziny będą dla starego kapłana wielką radością (w. 14) i zdjęciem hańby (w. 25). Będzie mógł się cieszyć, patrząc, jak Jan wzrasta i umacnia się w duchu (w. 80). Z drugiej, moment wyrzycia na tabliczce imienia „Jan” oznacza, że jest on świadom, iż będzie musiał się wyrzec oczekiwań i nadziei, które ziemscy ojcowie żywią wobec swoich synów. Jan jest znakiem Bożego miłosierdzia dla „wielu” i dlatego nie zrealizuje wielu pragnień swojego ziemskiego ojca. Wbrew starotestamentowym oczekiwaniom nie przedłuży jego rodu i nie zapewni mu ziemskiej ciągłości po najdalsze pokolenia, ponieważ ma do spełnienia misję proroka Najwyższego (w. 76). Zachariasz, będąc nie do końca spełnionym kapłanem, okazuje się ojcem-ofiarnikiem, który składa ofiarę ze swojego syna. Jego ofiara idzie jednak daleko dalej niż ofiara Abrahama (Rdz 22) i w pewnym sensie jest modelem tej, którą złoży Pierwowieśnik wszystkich ojców (Łk 22,42; 23,46), ponieważ również jego syn, Jan, w wyznaczonym czasie odda życie w ramach wyznaczonej przez Boga misji, chociaż on, Zachariasz, nie będzie już tego oglądał.

3. Konkluzja

Łukaszowe opowiadanie o Zachariaszu uwypukla, obok głównego wątku wiary, który był powszechnie zauważany, wiele innych tematów. Tożsamość Zachariasza jest w narracji budowana przede wszystkim w dwóch wymiarach: kapłańskiej i ojcowskiej. Na tę pierwszą składają się kapłańskie pochodzenie Zachariasza, jego nieskazitelna postawa życiowa oraz czynności kapłańskie sumiennie wykonywane w przybytku. Ze względu na brak możliwości pobłogosławienia ludu jego posługa pozostaje jednak w świątyni niedopełniona.

Ojcostwo Zachariasza zostało przez Łukasza umiejętnie zestawione z podobną tożsamością patriarchów. Podobnie jak w przypadku Abrahama jego realizacja wymaga interwencji Boga i jest przedmiotem modlitw zainteresowanego. Trzeci

ewangelista idzie jednak dalej w zestawieniu planów ziemskiego ojca z ekonomią zbawienia. Podczas gdy Abraham został poddany testowi góry Moria, w której jego syn Izaak zostaje zachowany, Zachariasz zostaje wezwany do przyjęcia wiarą przyszłego losu swojego syna. Jan nie przedłuży bowiem rodu swojego ojca, lecz stanie się ofiarą złożoną w ramach Bożego planu zbawienia. Stąd Zachariasz może być postrzegany jako ojciec-ofiarnik, który rezygnując z własnych planów, składa swojego syna w ręce Ojca wszystkich ojców. Dopełnienie kapłaństwa Zachariasza dokonuje się zatem przez jego ofiarę z własnego syna.

Bibliografia

- Aletti J.-N., „Non-fede e fede in Lc 1,5-25”, Świadkowie wiary. *Biblia o wierze* (red. D. Dziadosz) (ABL 9; Lublin: Wydawnictwo KUL 2014) 171-180.
- Aristoteles, *Poetyka* (AKA; Wrocław: Ossolineum 2006).
- Bednarczyk M., „Relacja o zwiastowaniu narodzin Jana Chrzciciela (Łk 1,5-25) w świetle współczesnych metod biblijnych”, *Biuletyn Informacyjny Akademii Teologii Katolickiej* 6 (1980) 25-27.
- Bednarczyk M., Problemy literackie perykopy Łk 1,5-25, *Teologiczne Studia Siedleckie* 3 (2006) 9-51.
- Bietenhard H., ὄνομα, ὀνομάζω, ἐπονομάζω, ψευδώνυμος, *Theological Dictionary of the New Testament* (electronic edition) (red. G. Kittel – G.W. Bromiley – G. Friedrich) (Grand Rapids: Eerdmans 1964-c1976) V, 242-283.
- Blass F. – Debrunner A. – Funk R.W., *A Greek Grammar of the New Testament and Other Early Christian Literature* (Chicago: University Press 1961).
- Bovon F. – Koester H. – *Luke 1: A Commentary on the Gospel of Luke 1:1-9:50* (Minneapolis: Fortress Press 2002).
- Brown R.E., *The Birth of Messiah: A Commentary on the Infancy Narratives in the Gospels of Matthew and Luke* (AYBRL; New York: Doubleday 1977).
- Eerdmans Dictionary of the Bible* (red. D.N. Freedman) (Grand Rapids: Eerdmans 2000).
- Exegetical Dictionary of the New Testament* (red. H.R. Balz – G. Schneider) (Grand Rapids: Eerdmans 1990-c1993).
- Fitzmyer J., *The Gospel According to Luke I-IX: Introduction, Translation, and Notes* (New Haven – London: Yale University Press 2008).
- Goulder M.D. – Sanderson M.L., “St. Luke’s Genesis”, *Journal of Theological Studies* 8 (1957) 12-30.
- Greek-English Lexicon of the New Testament: Based on Semantic Domains. Volume 1* (red. J.P. Louw – E.A. Nida) (New York: United Bible Societies 1996)
- A Greek-English Lexicon of the New Testament Being Grimm’s Wilke’s Clavis Novi Testamenti Translated, Revised and Enlarged by Joseph Henry Thayer* (D.D. 1889) (electronic edition).
- Genett G., *Figures III. Discours du récit. Essai de méthode* (Paris: Seuil 1972).
- Gryglewicz F., *Teologia hymnów Łukaszej Ewangelii Dzieciństwa* (RWT-K 40; Lublin: TN KUL 1975).
- Ḥaklīlī R., *The Menorah, the Ancient Seven-armed Candelabrum: Origin, Form, and Significance* (Leiden – Boston – Köln: Brill 2001).
- Hamilton V.P., „Marriage”, *The Anchor Yale Bible Dictionary* (red. D.N. Freedman) (New York: Doubleday 1996, c1992) IV, 559-572.

- Jeremias J., *Jerusalem in the Times of Jesus. An Investigation into Economic and Social Conditions during the New Testament Period* (Philadelphia: Fortress Press 1969).
- Kasiłowski P., „Zapowiedź narodzenia Jana Chrzciciela (Łk 1,5-25)”, *Studia Bobolanum* 5/1 (2005) 95-119.
- Köhler L. – Baumgartner W. et al.: *The Hebrew and Aramaic Lexicon of the Old Testament* (electronic edition) (Leiden – New York: Brill 1999, c1994-1996).
- Kozyra J., „Chrystologiczne hymny i kantyki Nowego Testamentu”, *Verbum caro factum est. Księga pamiątkowa dla Księdza Profesora Tomasza Jelonka w 70. rocznicę urodzin.* (red. R. Bogacz – W. Chrostowski) (Ad Multos Annos; Warszawa: Stowarzyszenie Bibliotów Polskich 2007) 289-304.
- Liddell H.G. – Scott R. et al: *A Greek-English Lexicon. Revised and Augmented throughout.* (Oxford – New York: Clarendon Press; Oxford University Press 1996).
- Łabuda P., *Eliasz w chrystologii Łukasza* (Tarnów: Biblos 2012).
- Marguerat D. – Bourquin Y., *Per leggere i racconti biblici. La Bibbia si racconta: iniziazione all'analisi narrativa* (PL; Roma: Borla 2001).
- Mickiewicz F., *Ewangelia według świętego Łukasza. Rozdziały 1–11* (NKB NT III/1; Częstochowa: Edycja Świętego Pawła 2011).
- Mikołajczak M., „Świątynia jerozolimska a nowina o Janie Chrzcicielu (Łk 1,5-25)”, *Studia Paradyjskie* 8 (1998) 109-116.
- Nolland J., *Luke 1:1-9:20* (WBC 35A; Dallas: Word 2002).
- Piwowar A., *Składnia języka greckiego Nowego Testamentu* (MPWB 13) (Lublin: Wydawnictwo KUL 2016).
- Popowski R., *Wielki słownik grecko-polski* (Warszawa: Vocatio 1995).
- Popowski R., *Septuaginta, czyli Grecka Biblia Starego Testamentu wraz z księgami deuterokanonicznymi i apokryfami żydowskimi oraz onomastykonem* (Warszawa: Vocatio 2013).
- Rakocy W., „Metoda narracyjna w interpretacji tekstu biblijnego”, *Ruch Biblijny i Liturgiczny* 48/3 (1995) 161-168.
- Strack H. – Billerbeck P., *Kommentar zum neuen Testament aus Talmud und Midrasch. Zweiter Band: Das Evangelium nach Markus, Lukas und Johannes, und die Apostelgeschichte* (München: Beck 1924).
- Supplementum Epigraficum Graecum* 7.29, t. 26–36, (red. H.W. Pleket – R.S. Stroud et al.) (Leiden – Amsterdam 1976–1977 [1979]–1986 [1989]).
- Suski A., „Dyskusja nad genezą «Benedictus» (Łk 1,68-79)”, *Studia Płockie* 7 (1979) 319-328.
- Vaux R. de, *Instytucje Starego Testamentu* (Poznań: Pallottinum 2004) I–II.
- Węgrzyn A., *Postawy wobec Jezusa ofiarującego miłość. Analiza narracyjna Łk 7,36-50* (SBL; Lublin: Wydawnictwo KUL 2017).
- Witkowski S., „Benedictus – pieśń chwały i wdzięczności za dar zbawienia (Łk 1,68-79)”, *Trud w Panu nie jest daremny* (por. 1 Kor 15,58). *Studia ofiarowane Księdzu Profesorowi Doktorowi Habilitowanemu Janowi Załęskiemu w 70. rocznicę urodzin* (red. W. Linke) (Niepokalanów: Wydawnictwo Ojców Franciszkanów 2010) 635-645.
- Włodarczyk S., „Ofiara Chrystusa – Jego męka i śmierć antytypem ofiary kadzielnej kapłana Zachariasza”, *Częstochowskie Studia Teologiczne* 38 (2010) 247-252.
- Zerwick M., *Biblical Greek: Illustrated By Examples By Maximilian Zerwick – English edition From The Fourth Latin Edition By Joseph Smith* (SuBib 41; Roma: PIB 2014).
- Zerwick M., *A Grammatical Analysis of the Greek New Testament* (Roma: PIB 1996).
- Żywica Z., „Łukaszone przygotowanie narodzin Mesjasza-Pana (Łk 1,5-80)”, *Zeszyty Teologiczne* 14/2 (2005) 20-35.